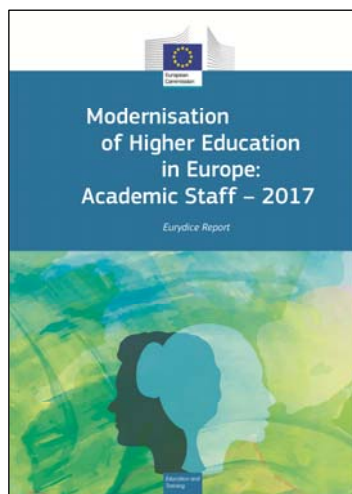

Komisja Europejska

Eurydice Highlights

Modernizacja szkolnictwa wyższego w Europie: nauczyciele akademicy – 2017

W ostatnim dwudziestoleciu obserwuje się głębokie zmiany w sektorze szkolnictwa wyższego. Pomimo niedawnego spadku liczby studentów w niektórych krajach spowodowanego niższym demograficznym, liczba studentów ogółem wzrosła, a sektor szkolnictwa wyższego stał się bardziej zróżnicowany ze względu na liczną zmianę strukturalną. Nauczyciele akademicy znajdują się na pierwszej linii tych zmian i muszą stawić czoła rosnącym oczekiwaniom społecznym co do swojego zawodu. Czy jednak reformy wprowadzone w systemach szkolnictwa wyższego pozwalają im nadążyć za szybko postępującymi zmianami?

Publikacja pt. „Modernizacja szkolnictwa wyższego w Europie: nauczyciele akademicy – 2017” przedstawia analizę obecnych realiów, w jakich funkcjonują nauczyciele akademicy oraz szybko zmieniającego się krajobrazu europejskiego szkolnictwa wyższego. Raport analizuje wymagane kwalifikacje, proces rekrutacji, warunki zatrudnienia i pracy kadry akademickiej, oraz mechanizmy zewnętrznego zapewniania jakości i strategię umiędzynarodowienia realizowane na poziomie centralnym.

Publikacja pt. „Modernizacja szkolnictwa wyższego w Europie: nauczyciele akademicy – 2017” przedstawia analizę obecnych realiów, w jakich funkcjonują nauczyciele akademicy oraz szybko zmieniającego się krajobrazu europejskiego szkolnictwa wyższego. Raport analizuje wymagane kwalifikacje, proces rekrutacji, warunki zatrudnienia i pracy kadry akademickiej, oraz mechanizmy zewnętrznego zapewniania jakości i strategię umiędzynarodowienia realizowane na poziomie centralnym.

Raport zawiera dane jakościowe i ilościowe dotyczące systemów szkolnictwa wyższego w 35 krajach. Publikacja koncentruje się na najbardziej reprezentatywnych kategoriach pracowników szkół wyższych, zajmujących się dydaktyką i/lub prowadzeniem badań naukowych.

Część raportu stanowią diagramy, które w sposób skrótowy w formie graficznej prezentują typowe kategorie pracowników dydaktyczno-naukowych w poszczególnych krajach. W odniesieniu do każdej kategorii pracowników dydaktyczno-naukowych przedstawiono informacje na temat ich głównych obowiązków, wymagań dotyczących kwalifikacji, typu zawieranych umów z uczelnią i dane statystyczne.

Poniżej prezentujemy przegląd najważniejszych wniosków z raportu.

Co to jest Eurydice?

Sieć Eurydice dostarcza informacji i analiz dotyczących organizacji i działania europejskich systemów edukacji. Sieć zapewnia opisy krajowych systemów edukacji, badania porównawcze poświęcone konkretnym tematom, wskaźniki i statystyki. Działania sieci Eurydice mają na celu promowanie zrozumienia, współpracy, zaufania i mobilności na szczeblu europejskim i międzynarodowym. W skład sieci wchodzi biura krajowe koordynowane przez Agencję Wykonawczą ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA). Wszystkie publikacje Eurydice są dostępne nieodpłatnie na stronie internetowej sieci lub na życzenie w formie drukowanej. Więcej informacji na temat Eurydice można znaleźć na stronie: <http://ec.europa.eu/eurydice>

Pełen tekst raportu

Modernizacja szkolnictwa wyższego w Europie:

jest dostępny w języku angielskim na stronie Eurydice

www.eurydice.org.pl

Kobiety nadal są niedostatecznie reprezentowane w środowisku akademickim

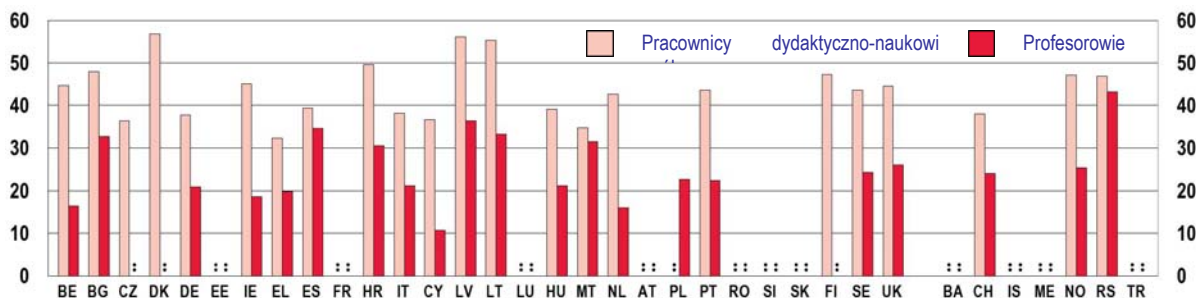
W większości krajów europejskich władze centralne regulują przynajmniej niektóre ogólne aspekty rekrutacji pracowników dydaktyczno-naukowych uczelni, w niektórych krajach ustalone centralnie zasady są bardziej szczegółowe choć różny jest ich zakres i zasięg. W 24 systemach szkolnictwa wyższego obowiązuje ustawodawstwo dotyczące równych szans, które ma bezpośrednie zastosowanie do rekrutacji kadry akademickiej. Przepisy dotyczące równych szans zazwyczaj obejmują płeć, pochodzenie etniczne, niepełnosprawność, wyznanie, wiek, poglądy polityczne i orientację seksualną.

Zazwyczaj to pracodawcy są odpowiedzialni za wdrożenie przepisów w zakresie równych szans, jednak w krajach, gdzie w prawie określono konkretne cele lub wytyczne, zazwyczaj ograniczają się one do zachowania równowagi płci pracowników. Od dziesięcioleci równość płci jest jednym z priorytetów polityki na poziomie europejskim. Pomimo pozytywnych zmian w obrębie stanowisk akademickich, w większości krajów kobiety stanowią nadal mniej niż połowę pracowników w sektorze.

Różnice pomiędzy płciami są szczególnie widoczne w przypadku liczby kobiet w randze profesora. W krajach takich jak Belgia, Irlandia, Grecja, Cypr i Holandia, kobiety stanowią mniej niż 20% osób posiadających tytuł profesora. Serbia jest jedynym krajem, w którym ponad 40% profesorów to kobiety.

W całej Europie na drodze kobiet do wyższych stanowisk akademickich stoją przeszkody, których ogólne przepisy dotyczące równych szans nie były w stanie pokonać. Mając na względzie to, że w wielu krajach przepisy dotyczące zatrudnienia pracowników dydaktyczno-naukowych zapewniają większe bezpieczeństwo zatrudnienia osobom na wyższych stanowiskach, fakt ten nabiera szczególnego znaczenia. Zatem kobiety są nie tylko niedostatecznie reprezentowane w sektorze, lecz również zajmują mniej prestiżowe stanowiska i mają do czynienia z bardziej niepewnymi warunkami zatrudnienia.

Rysunek 3.5: Odsetek kobiet wśród pracowników dydaktyczno-naukowych i wśród osób posiadających tytuł profesora, 2013

Źródło: European Tertiary Education Register (dane pobrane w listopadzie 2016).

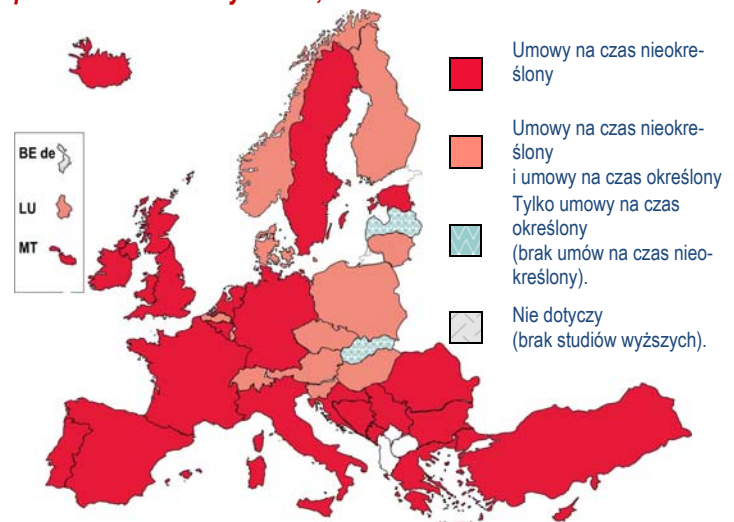
Starsi rangą pracownicy dydaktyczno-naukowi mają zazwyczaj zapewnione bardziej korzystne warunki pracy i pewniejsze umowy niż ich koledzy na niższych stanowiskach

W całej Europie, wybór kariery zawodowej w środowisku akademickim i pięcie się po jej szczeblach aż do uzyskania najwyższych stanowisk wymaga ogromnych nakładów czasu i pracy, podczas gdy bezpieczeństwo zatrudnienia na ogół nie wzrasta. W większości krajów europejskich z pracownikami dydaktyczno-naukowymi zawierane są zarówno umowy na czas określony jak i na czas nieokreślony. Wyjątkami są Słowacja i Łotwa gdzie zawierane są tylko umowy na czas określony.

Silnym wyznacznikiem stabilności zawieranych umów jest etap kariery zawodowej, przy czym niżsi rangą nauczyciele akademicy są zatrudniani do pracy projektowej lub proponuje się im umowy na czas określony, natomiast wyżsi rangą nauczyciele akademicy częściej zawierają umowy na czas nieokreślony. Wzrasta konkurencja i liczba chętnych na wyższe rangą stanowiska dydaktyczno-naukowe, w tym profesorskie, na których w większości krajów zawierane są umowy na czas nieokreślony. Jednocześnie obserwuje się ogólny spadek możliwości zatrudnienia w sektorze szkolnictwa wyższego.

Najwyższy odsetek umów na czas nieokreślony - 80% lub więcej można zaobserwować we Francji, na Malcie i w Turcji oraz w Szwecji, gdzie około 70% nauczycieli akademickich zawiera umowy na czas nieokreślony.

Rysunek 4.2: Typy umów o pracę zawieranych z profesorami uniwersyteckimi, 2015/16

Źródło: Eurydice.

Na drugim końcu spektrum znajdują się Niemcy, Estonia, Austria i Finlandia (uniwersytety) oraz Serbia, gdzie 30% lub mniej nauczycieli akademickich pracuje na podstawie umów na czas nieokreślony.

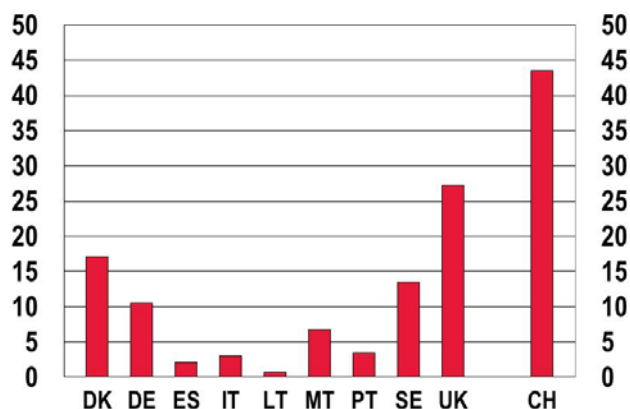
Nauczyciele akademicki są zachęceni do mobilności i w niektórych krajach odsetek kadry międzynarodowej jest wysoki

Istnieje powszechna zgoda co do tego, że mobilność kadry akademickiej przyczynia się do poprawy jakości szkolnictwa wyższego i badań naukowych, szerszego obiegu wiedzy i wspierania mobilności studentów. Większość krajów europejskich wprowadziła przynajmniej pewną formę strategii centralnej na rzecz wspierania umiędzynarodowienia sektora szkolnictwa wyższego, a około jedna trzecia z nich opracowała bardzo szczegółowe plany wspierania tego zjawiska.

Dane statystyczne dotyczące całości zjawiska mobilności kadry akademickiej nie są dostępne, choć w większości europejskich systemów szkolnictwa wyższego opracowano mechanizmy monitorowania mobilności kadry akademickiej na poziomie krajowym. Obecnie dostępne dane pokazują, że w wielu krajach kadra akademicka jest w wysokim stopniu umiędzynarodowiona, co oznacza, że odsetek cudzoziemców wśród zatrudnionych nauczycieli akademickich jest wysoki.

Na przykład w Wielkiej Brytanii, 27,3 % nauczycieli akademickich pochodzi z zagranicy, podczas gdy w Szwajcarii wskaźnik ten wynosi 43,5 %.

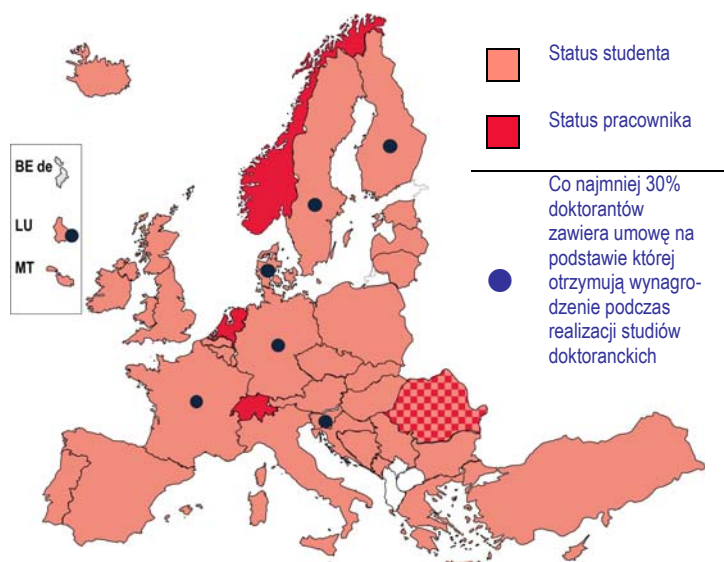
Rysunek 6.3: Odsetek cudzoziemców wśród nauczycieli akademickich, 2013

Źródło: European Tertiary Education Register (dane pobrane w listopadzie 2016).

Posiadanie doktoratu jest obowiązkowym wymogiem w przypadku większości stanowisk akademickich, natomiast doktoranci są uważani za studentów

Rysunek 2.1: Status doktorantów w poszczególnych krajach, 2015/16

Źródło: Eurydice.

Uzyskanie doktoratu jest powszechnie postrzegane jako krok milowy w karierze akademickiej. Przygotowanie do doktoratu na ogół trwa przynajmniej trzy lata i ma podwójny charakter: stanowi z jednej strony pierwszy/początkowy szczebel kariery akademickiej, z drugiej strony jest po prostu kolejnym etapem studiów wyższych, o charakterze badawczym.

W większości krajów doktoranci są formalnie uważani za studentów, pomimo tego, że również są naukowcami na wczesnym etapie kariery. Może to być związane z procesem bolońskim, który położył większy nacisk na dydaktykę w programach studiów doktoranckich.

W większości krajów europejskich, posiadanie doktoratu jest wymogiem prawnym do podjęcia zatrudnienia przez nauczycieli akademickich średniego i wyższego szczebla, a czasami także przez pracowników naukowych na wczesnym etapie kariery. W około jednej czwartej europejskich systemów szkolnictwa wyższego (we Wspólnocie niemieckojęzycznej Belgii, Republice Czeskiej, Irlandii, na Malcie, w Holandii, Austrii, Finlandii, Wielkiej Brytanii, Islandii i Czarnogórze) nie określa się minimalnego wymogu w zakresie kwalifikacji nauczycieli akademickich w postaci posiadania minimum tytułu doktora. Jednakże, pomimo, że w większości tych krajów doktorat nie stanowi wymogu prawnego, to nadal odgrywa ważną rolę w rozwoju kariery akademickiej.

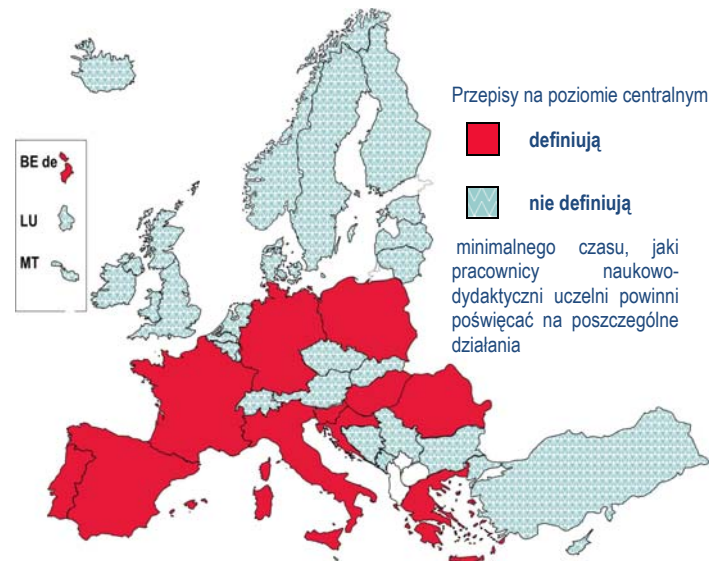
Nie można zakładać, że wysoka jakość nauczania na poziomie akademickim jest oczywistością

Doktoranci, którzy zamierzają pozostać na uczelni i kontynuować karierę akademicką nie zawsze mają możliwość kształcenia swoich umiejętności pedagogicznych. Jedynie w kilku krajach obowiązuje prawo stanowiące, że praktyka pedagogiczna jest obowiązkowym elementem studiów doktoranckich. Ponadto w przypadkach, gdy nauczanie zostało uwzględnione w przepisach, obowiązek ten zwykle ma zastosowanie do niektórych kategorii doktorantów.

W całej Europie, dostępnych jest niewiele kursów doskonalenia zawodowego dla nauczycieli akademickich poświęconych doskonaleniu umiejętności dydaktycznych. Większość inicjatyw w tym obszarze to odosobnione działania podejmowane przez poszczególne instytucje szkolnictwa wyższego.

Obciążenie obowiązkami dydaktycznymi kadry akademickiej jest różne w przypadku poszczególnych kategorii personelu, przy czym na ogół pracownicy niższego i średniego szczebla poświęcają więcej czasu na nauczanie, a najbardziej doświadczeni (najwyżsi rangą) pracownicy naukowcy - znacznie mniej.

Rysunek 4.4: Przepisy dotyczące minimalnego czasu, jaki pracownicy naukowo-dydaktyczni uczelni powinni poświęcać na poszczególne działania, 2015/16

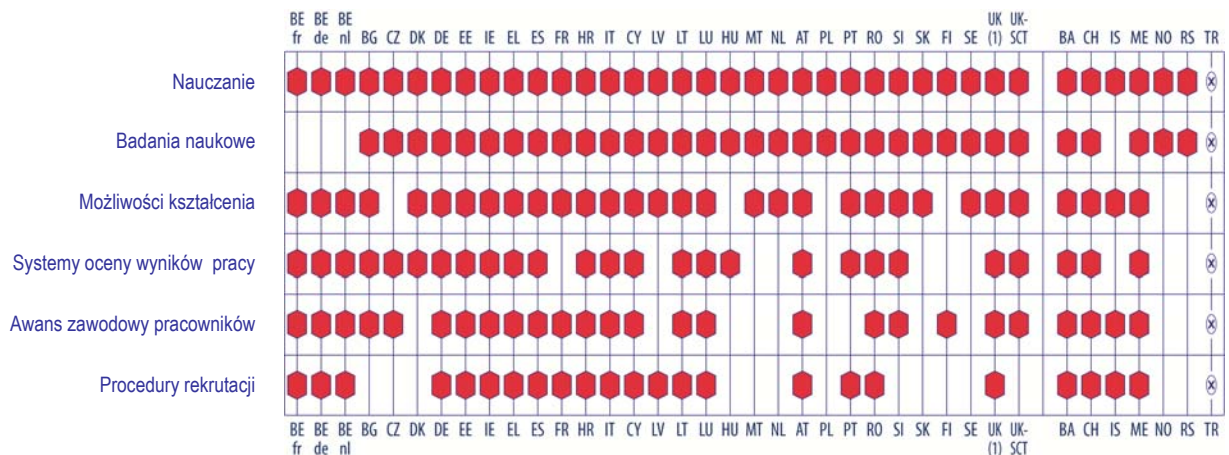
Źródło: Eurydice.

Zewnętrzne systemy zapewniania jakości koncentrują się na dydaktyce i badaniach naukowych, natomiast zagadnienia związane z zarządzaniem zasobami ludzkimi są na ogół pomijane

Dydaktyka i badania naukowe to zagadnienia, które najczęściej są analizowane przez zewnętrzne agencje zapewniania jakości - bez względu na to czy stanowią one element programu kształcenia czy też monitorowania jakości na poziomie instytucji. Zagadnienia związane z zarządza-

niem zasobami ludzkimi (procedury rekrutacji, systemy oceny wyników pracy, kryteria awansu) są poddawane ocenie znacznie rzadziej - w nieco więcej niż połowie systemów (patrz rozdział 5, punkt 5.2.1, Rysunek 5.1)

Rysunek 5.1: Zagadnienia będące przedmiotem zewnętrznej oceny jakości pracy uczelni, 2015/16

Źródło: Eurydice.

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

Pełna wersja raportu pt.

Modernizacja szkolnictwa wyższego w Europie: Nauczyciele akademicki – 2017

jest dostępna w języku angielskim na stronie internetowej Eurydice: <http://ec.europa.eu/eurydice>